

В статье рассматривается проблема развития европейской высшей школы. Сосредоточено внимание на приоритетах европейского высшего образования, которые направлены на совершенствование организационной структуры и качества научной и профессиональной подготовки: интернационализация и транснационализация образовательных процессов, обеспечения качества высшего образования, актуализация и повышение уровня докторской подготовки, возрастание роли университетов в укреплении демократических обществ и усилении общественного единства, развитие культуры академической автономии и творчества высших учебных заведений как залага устойчивого саморазвития, внедрение принципов непрерывного образования, направленность на гармоничное сочетание научных исследований, бизнеса и практической подготовки, создание системы социальной ответственности, активизация трансграничных образовательных связей, усиление роли этических принципов в профессиональной подготовке в условиях высшей школы.

Ключевые слова: высшее образование, европейская высшая школа, тенденции развития.

The problem of European higher education has been considered in the article. The emphasis on the priorities that guide the European higher education to improve the organizational structure and ensure the quality of research and training, internationalization and transnationalization, quality assurance, update and improve doctoral training, the growing role of universities in building democratic societies and strengthening social cohesion, the culture of academic autonomy and creativity of educational institutions as a prerequisite for sustainable self-development, implementation of the principles of lifelong learning, focus on the harmonious combination of research, business and practical training, a system of social responsibility. Enhancing cross-border educational ties, strengthening the role of ethical principles in professional preparation in terms of higher education.

Thesis there is determined priority directions of development of higher education and training, investing in order to ensure the effectiveness of training future professionals; strengthening activities at the international level; recognition of knowledge and information basis for social integration and their interaction - the foundation of global competitiveness; realization of global social and economic goals of international organizations, governments and parliaments, business, civil society; dialogue, partnerships as instruments of democratic formation of just world order.

Prognostic aspects of the article is to take account of major developments in the European Higher Education, to facilitate the implementation of a national education competence approach, departure from predmetotsentryzmu, ensuring clarity and comparability of learning outcomes, acquired competences and qualifications, degrees for all stakeholders and thereby establish a framework for the European and global integration. It is indicated that priority directions of Ukrainian higher education should be increased responsibility for creating their own internal quality assurance systems of educational programs and qualifications and their implementation, which will give it a national and international reputation.

Key words: higher education, European higher education development trends.

УДК 372.48 (477.87)

Човрій Софія Юліївна,

докторант (PhD)

Наукового університету ім. Етвеша Лоранда

(м. Будапешт, Угорщина),

старший викладач, Мукачівський державний університет

ADALÉKOK A MUNKÁCSI TANÍTÓKÉPZÉS TÖRTÉNETÉBŐL (1914–1919)

A publikáció a munkácsi államtanítóképző intézet történeti alakulásának sajátosságait vizsgálja. Feltárja a kiemelt tényezőket, melyek hatással voltak a pedagógusképzésfejlődésre Kárpátaljána XX. század elején.

Kulcsfogalmak: tanítóképzés, tanítóképző intézet.

Bevezető. Az új ukrán államiság kialakulásának folyamatában szükségszerűvé vált az oktatási rendszer összeegyeztetése a XXI. századi társadalom fejlődésének új feltételeivel. Az ukrainai felsőfokú pedagógiai oktatás fejlesztésének célja az, hogy olyan oktatási rendszert hozzon létre, mely a nemzeti vívmányok és európai hagyományok alapján biztosítja olyan szakemberek képzését, akik képesek munkájuk során demokratikus és humanista alapelveket követni, a munkaerőpiacon is megállva helyüket.

Igen fontos a konstruktív-kritikai és kreatív értelmezés, a múltbeli tapasztalatok figyelembevétele

abból a célból, hogy a mai korszerű pedagógiai szakképzés rendszerét új, hitelt érdemlő tényekkel és elméleti megállapításokkal gazdagítsa.

A legutóbbi kutatások és publikációk elemzése.

A kárpátaljai pedagógusképzés létrejöttének és fejlődésének kutatása sok neves tudóshoz kapcsolódik. A teljesség igénye nélkül: Dráviczki S., Fedinec Cs., Fizesi O., Harahonics V., Himinec V., Hodánics P., Homonnáj V., Hrancsák I., Ignát A., Kácsur B., Klyáp M., Kuhta M., Mágócsi P., Musinká M., Rozlucká G., Roszul V., Szaharda V., Sztricsik P., Talapkánics M., Vehes M., Zimomryá M. stb.

A kárpátaljai oktatás és iskolarendszer fejlődésének történetével foglalkozó legújabb kiadvány az Oktatás Kárpátalján című monográfia, mely 2009-ben jelent meg, szerzői: Himinec V., Sztricsik P., Kácsur B., Talapknics M.

A kutatás célja: bemutatni a Munkácsi Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Tanítóképző Intézet kialakulásának történetét az 1914–1919-es években.

A kutatás alapvető feladatai: elemezni a munkácsitanítóképző létrehozása előzményeit; feltárni azokat a tényezőket, amelyek közrejátszottak abban, hogy Munkácson jöjjön létre elemi iskolai tanítóképző a jelölt történelmi időszakban.

A kutatás forrásául a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár anyagai, intézeti évkönyvek, statisztikai kimutatások szolgáltak.

A témából adódóan fő kutatási módszerünk forrásfeldolgozás, levéltári dokumentumelemzés és kvalitatív tartalomelemzés.

A kutatás eredményei.

A tanítóképző intézet létesítésére irányuló törekvés első írásbeli nyoma a Bereg vármegyei Magyar Közművelődési Egyesület 1902. december 1-jén Munkácson tartott 19. közgyűlése jegyzőkönyvének 11. pontjában lelhető fel [4, 176. o.]. Amelyből az intézet keletkezése történetének két fontos ténye állapítható meg:

1) az állami tanítóképző intézet létesítésének eszméjét Nedeczey János, Munkács város akkori országgyűlési képviselője vetette fel;

2) az intézet felállítását eredetileg nem is Munkácson, hanem a közelfekvő Várpálánka községben tervezték.

A Bereg vármegyei Magyar Közművelődési Egyesület határozata alapján az egyesület elnöksége memorandumot terjesztette fel a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. A beadványban kifejtették, hogy a tanítóképző intézet megnyitása a régió műveltségügyi elmaradottságának felszámolásához szükséges. Az 1900-as népszámlálás adatai alapján Beregben 208 589 lakosból 130 330 volt analfabéta. A képző megnyitásának szükségességét támasztja alá az a körülmény is, hogy a vármegye 286 elemi népiskolájából 37-ben tanítóhiány miatt szünetelt a tanítás [1, 64. o.].

A századforduló éveiben Wlassics Gyula egyetemi professzor állt a kultusztárca élén. A válaszában biztosította az egyesületet arról, hogy az állami tanítóképző intézet létesítését Várpálánkán megfontolja, mert ő is belátja, hogy milyen nagy jelentőséggel bír ilyen intézmény létesítése ezen a vidéken.

Az állami tanítóképző létesítésének ügye 1912-ben kelt új életre, amikor nyilvánossá vált, hogy a kormány új állami tanítóképzők felállítását tervezi.

A Magyar Közművelődési Egyesület 1912. május 9-én 22. szám alatt felterjesztést intéz a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez (a kultuszminiszter: gróf Zichy János), melyben hivatkozva az 1902. évi memorandumra és Wlassics Gyula akkori ígéretére is, lényegében ugyanazon érveket hozva fel kéri, hogy Munkácson (már nem Várpálánkán) állami tanítóképzőt állítsanak fel [4, 178. o.].

Munkács város polgársága is megmozdult és ettől kezdve a Bereg vármegyei Magyar Közművelődési

Egyesület és a város képviselőtestülete vállalva munkálkodtak a terv keresztülvételén. Nedeczey János továbbá is minden erejével azon fáradozott, hogy Munkácson sor kerüljön a tanítóképző intézet alapítására.

1913. áprilisában Jankovich Béla, az akkori kultuszminiszter értesítette az érdekelteket, hogy Munkácson állami tanítóképző intézet alapításának elvi akadályai nincsenek. Nedeczey János az intézet felállításának anyagi terhet a város képviselőtestületével közösen (fele-fele arányban) magára vállalta.

A szervezési munkálatokat a kultuszminisztérium képviselőjében dr. Szentpéteri Endre királyi tanfelügyelő, a város részéről pedig az 1913. december 9-én kiküldött hármas bizottság végezte. Különösen sok gondot okozott az intézet ideglenes elhelyezésének kérdése. Végül a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 68 783/913. számú leiratában azt a megoldást fogadta el, hogy 1914. június 1-től számítva ötnegyed évre bérbe veszi a Sugár-út 74. és 76. számok alatt lévő szomszédos épületeket és azok belső beosztását az intézet céljainak megfelelően átalakíttatja. A bérleti szerződéseket 75 597/914. szám alatt jóváhagyta és az átalakítások végzésére 126 koronát 66 fillért átutalt [4, 183. o.].

A pályázati hirdetést a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1914. február 25-én kelt 29 699. sz. rendelete alapján a király tanfelügyelő 1 322/914. sz. alatt közzéteszi és a 74 629/914. sz. miniszteri rendelet alapján a környéki középfokú iskoláinak igazgatóit felkéri, hogy a IV. osztályt végző tanulókat a tanítóképző intézetbe való belépésre buzdítsák. 1914. június 11-én 90 037. sz. rendelettel a vallás- és közoktatásügyi miniszter Szondi János kiskunfélegyházai állami tanítóképző intézet rendes tanárát a munkácsi állami tanítóképző intézet igazgatói teendőik ellátásával bízta meg [4, 183. o.].

A tanítóképző intézet I. évfolyama 1914. szeptember 15-én Szondi János igazgatása alatt 31 növendékkal és alkalmazott tanerővel megnyílt (1 igazgató, 1 tanár, 1 óraadó, 5 hitoktató és 1 nevelő). A tanév befejezése: 1915. június 12-én. A tanításban voltak megszakítások: 1914. október 1-től október 19-ig és december 15-től 1915. január 4-ig a I. világháború eseményei következtében előált közveszély miatt [3, lap 5.].

Szondi János töltötte be az igazgatói posztot, a tanítóképző intézet tanári tanfolyamot végzett, természettudományi tárgyakból szerzett képesítést, pedagógiai feladatot 17 éve látott el. Az 1914–15 tanévben az I. évfolyamnak tanított: mennyiségtant, természetrajzot, gazdaságtant, szépírást, rajzot és testnevelést, összesen heti 15 órában. Ő volt a mennyiségtani, természetrajzi valamint rajzsztár felelős [5, 30. o.].

Az 1915–16. tanévet az intézményben két osztály kezdte 53 növendékkal (I. – 34. és II. – 19.) és alkalmazott tanerővel (1 igazgató, 2 tanár, 4 óraadó, 6 hitoktató, 2 nevelő). A tanév a VKM 53 200. sz. rendelete alapján 1916 május 30-án befejeződött. A tanév folyamán 13 növendék vonult be katonai szolgálatra (az I. évfolyamról – 5, a II-ről – 8). 11 növendék (I. – 5, II. – 6) a tanév végén a VKM 1916. évi 52 800. sz. rendelet alapján kapott szükségbizonyítványt [3, lap 1–2.].

1916–17. tanévben az intézet működésének harmadik évébe lépett. A háborús viszonyok ellenére az

intézmény fejlődésének tekintetéből igen eredményes volt. A gyakorlóiskola megnyitása a tanítóképzőt szakiskolává tette. Előrelépés az is, hogy sikerült az internátus céljára kibérelni egy külön épületet, amire nagy szükség volt, mivel az osztályok szaporodása miatt már nem fértek el az eddig tanintézetként használt épületben.

Ebbe a tanévben kerültek ki az intéznyből az első okleveles tanítók. A katonai szolgálatra alkalmasnak talált III. évfolyamos diákok (Ármánka Platon, Szabó Ferenc, Zegler Gyula), februárban egyhavi tanfolyamon a III. osztályt, utána egy újabb 6 hetes tanfolyamon, amelyet a máramarosszigeti társintézetben töltöttek el, a IV. évfolyamot is sikeresen elvégezték, és mint okleveles tanítók vonultak be április 18-án katonai szolgálatra. Mindhárom diák helyt állt a társintézetben, ezzel megalapozva a munkácsi tanítóképző jó hírnevét.

A tanév során nagy jelentőséggel bírt özvegy Kecskés Andrásné, férje emlékére létrehozott 4000 koronás alapítvány, mellyl megteremtette az intézet «Segítő-alapját». Az intézet igazgatótanácsosaivá Gulácsy István dr. vármegyei alispán, Nedeczey János uradalmi kormányzó-tanácsos, Nuszer Lajos dr. igazgató-őorvos, Váradi Gyula országgyűlési képviselő és Veszprémy Sándor esperes-plébános urakat nevezte ki a Miniszter Úr [6, 3–8. o.]

Az 1917–18 tanévben teljes IV. évfolyamú lett az intézet és mint ilyen már V. osztályból álló gyakorló iskolával is rendelkezett [7, 5. o.]. Ebben az évben voltak az első befejező-képesítő vizsgák, és adták ki az első tanítói okleveleket, szám szerint 16-ot. A tanév szeptember 3-án a hallgatók bejelentkezésével elkezdődött. Szeptember 4-én történtek az orvosi és zenei-hallás vizsgálatok, valamint a javítóvizsgák, 5-én volt a tanévnyitó és 6-án elkezdődött a tanítás. Az I. évfolyamra 27 diák iratkozott be, a többi évfolyamokon 18, 16 illetve 6 tanuló kezdte ezt az évet nappali tagozaton. Ebben a

tanévben is, néhány diák bevonult katonai szolgálatra.

Az évek során a tanintézményt folyamatosan látogatták: Nedeczey János kormányzó főtanácsos úr, Szentpéteri Endre királyi tanfelügyelő, Dr. Ruffy Pál miniszteri tanácsos, Szabó Simon dr. kanon úr, az Ungvári Görög-Katolikus Teológia igazgatója, Kossey Elek helybeli görög katolikus főesperes, Farkas Sándor királyi szakfelügyelő. A felsorolt személyek figyelemmel kísérték a tanítóképző intézet sorsát és nagyban hozzájárultak a anyagi, mind erkölcsi támogatásukkal a folyamatos fejlődéséhez [7, 1–2. o.].

Az 1918–19 tanév a veszített háború és az utána bekövetkezett események jegyében telt el.

Az I. világháborút követően 1919 elején a csehszlovák hadsereg Kárpátaljára bevonult, s Trianont követően e terület Csehszlovákia része lett. A munkácsi állami magyar tanítóképzőben 1919-től beszüntették a magyar nyelvű oktatást. A csehszlovák állam a tanítóképzőket az átvett osztrák törvények alapján nem szakiskolának minősítette, hanem a középiskolák közé sorolta. A tanítóképzők négy évfolyamúak voltak, s a középiskola négy alsóbb osztályának az elvégzése után, 16 éves korukban léphettek be a tanulók ezekbe [1, 65. o.].

Összefoglalás. Kutatásunk a Munkácsi Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Tanítóképző Intézet kialakulásának történetét kívánta nyomon követni a levéltári anyag feldolgozásával a jelzett szakaszban. A témából adódóan fő kutatási módszerünk a levéltári dokumentumelemzés és a kvalitatív tartalomelemzés volt. A kutatás lehetővé tette olyan tényezők feltárását, melyek hatottak a folyamatra, befolyásolták azt, megfelelő mederbe terelték a szakszerű pedagógusképzést Munkácson. A következő tényezőket kiemelhetők: a régió műveltségbeli elmaradottságának és tanítóhiányának felszámolása.

Irodalomjegyzék

1. Dr. Dráviczki Sándor 1998. Tanítóképzés Északkelet-Magyarországon. In Pornói Imre – Szabó József (szerk.): Szemelvények Kelet-Magyarország és Kárpátalja iskolatörténetéből. Nyíregyháza-Beregszász, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Megyei Pedagógiai Intézete és Továbbképző Központja, 62–68.
2. dr. Jantsky Béla mb. igazgató (szerk.) 1942. A Munkácsi M. Kir. Állami magyar és ruszin tanítási nyelvű Liceum és Tanítóképző Intézet Évkönyve az 1941–42 tanévről az iskola fennállásának XXVIII. évében. Munkács.
3. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár. F. 1551, op. 2, od. zb. 18, lap 8.
4. Szondy János 1940. A Munkácsi M. Kir. Áll. Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet alapításának története. In Réti Béla (szerk.): Bereg vármegye ismertetője. Miskolc, Ludvic István könyvnyomdájában nyomtatott, 176–183.
5. Szondi János (szerk.) 1915. A Munkácsi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet I. Értesítője az 1914–15. iskolai évről. Munkács.
6. Szondi János (szerk.) 1917. A Munkácsi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet III. Értesítője az 1916–17. iskolai évről. Munkács.
7. Szondi János (szerk.) 1918. A Munkácsi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet IV. Értesítője az 1917–18. iskolai évről. Munkács.

В статье рассматриваются отдельные аспекты становления Мукачевской учительской семинарии. Определены факторы, которые влияли на развитие профессионального педагогического образования края в начале XX ст.

Ключевые слова: профессиональное педагогическое образование, учительская семинария.

The separate aspects of origin of the Mukachevo teachers' seminary have been reflected in the article. Factors that influenced on development of professional pedagogical education for preparation of teachers of primary schools of region at the beginning of XX century have been determined.

The aim of publication was to systematize information about the formation and development of establishment of

professional pedagogical education for primary school teachers training in Mukachevo (1914–1919). The aim presupposed the fulfilling the following tasks: to analyze the pre-conditions of formation of teacher training institutions in Mukachevo; to distinguish factors that influenced on genesis of professional pedagogical education in an investigated period in Mukachevo.

In the formation of professional pedagogical education in Transcarpathia, Mukachevo teacher training seminary played a significant role. Historical and pedagogical analysis of its origin and development made possible the determination of factors that accompanied contributed, have sustained changes in the dynamics of the forward movement of professional pedagogical education in the region. These include factors: solve the problem of training qualified professionals for public schools; outstanding figures who created the living history of the region, who asserted advanced at that time, European views on the development of educational thought in the region.

Key words: *professional pedagogical education, teacher training seminary.*